

'We hebben goud in handen'

Toespraak bij de aanbidding van het adviesrapport van de
consultatiecommissie katholiek onderwijs, 's-Hertogenbosch, 30 januari 1999

Geachte dames en heren

Met enige trots ben ik vandaag naar Den Bosch afgereisd. Trots, omdat de oproep van de Nederlandse bisschoppen om te komen tot een bezinning op de toekomst van katholiek onderwijs in ons land ruim gehoor heeft gekregen. Afgaande op onze positieve ervaringen rond de consultatie in onze geloofsgemeenschap in 1995 over vragen rond vrede en veiligheid, wilden de bisschoppen de dialoog aangaan met allen die bij het katholiek onderwijs zijn betrokken. Zo ontstond ons verzoek tot de zogenoemde onderwijsconsultatie.

Hoewel ik hier op persoonlijke titel spreek, wil ik namens mijn collegae-bisschoppen een ieder die aan deze uitgebreide en intensieve raadpleging heeft meegewerkt van harte bedanken. Vooral de organisatoren ervan: de Nederlandse Katholieke Schoolraad, Het College van Bisschoppelijk Gedelegeerden voor het R.-K. Onderwijs en vooral de consultatiecommissie met haar voorzitter Louis ter Steeg en secretaris Wilbert van Walstijn. U heeft het onderwijs een grote dienst bewezen.

Ik weet dat de consultatie in de onderwijs-wereld niet onomstreden was. Sommigen zagen hierin een episcopale poging het onderwijs de les te lezen, maar velen zagen gelukkig dat de bisschoppen bij voorkeur samen met de mensen van het onderwijs willen optrekken. Zij zien dat bezinning van tijd tot tijd nodig is, dat niet alles vanzelf loopt, dat er beleid moet worden gemaakt.

Daar heeft de consultatie een schat aan informatie voor opgeleverd. Mijn eerste indruk is dat het rapport een eerlijke afspiegeling van de werkelijkheid biedt. Het laat de interne draagkracht van het katholiek onderwijs zien, de grote kansen maar ook de dunne plekken. Het rapport maakt het mogelijk dat de gelovige gemeenschap van katholiek Nederland zich nog meer bewust wordt van de grote bijdrage die zij via het onderwijs kan leveren aan de humaniteit van onze samenleving.

Ik ben hier om het rapport in ontvangst te nemen. Een reactie op de inhoud van het rapport komt mij niet toe, nog niet althans. Het rapport is immers geadresseerd aan alle leden van de Bisschoppenconferentie. Eerst is bezinning, bestudering en nadere reflectie onder de bisschoppen nodig. U kunt er van op aan dat het resultaat van de consultatie 'voer' voor bisschoppen is en derhalve zeer

serieus zal worden besproken.

Maar u begrijpt dat ik de kans niet voorbij wil laten gaan om enkele van mijn persoonlijke noties aangaande het katholiek onderwijs voor dit uitgelezen publiek over het voetlicht te brengen.

U moet weten dat ik, ondanks de dunne plekken, vertrouwen heb in de innerlijke kracht van het katholiek onderwijs. Ik voelde me onlangs daarin bevestigd door een schoolleider die bij een vormselvoorbereiding zei: "We hebben goud in handen." Hij doelde op zijn leerlingen en verwees tegelijkertijd naar de rijkdom aan zingeving voor het menselijk leven die wij in het evangelie van Jezus Christus bezitten en die in de pedagogische traditie van het katholiek onderwijs zijn weerslag heeft gekregen. Natuurlijk is niet alles goud wat er blinkt in katholiek onderwijsland – daar ben ik mij bijzonder goed van bewust – maar ik denk dat het besef dat wij met goud van doen hebben, nog altijd door veel ouders wordt herkend. Want is het niet opmerkelijk dat ondanks alle secularisatie en kerkverlating het katholiek onderwijs zeer aantrekkelijk blijft? Is het niet frappant dat van alle nieuwe leerlingen in ons land die dit schooljaar hun schoolcarrière begonnen, wederom een zeer groot deel zich meldde bij katholieke scholen?

Als motivatie om hun kinderen naar een katholieke school te laten gaan, noemen ouders meestal niet allereerst de levensbeschouwelijk grondslag van de school. Zij zeggen vooral te selecteren op de kwaliteit van het onderwijs. Dat is opvallend. Het kan toch niet zo zijn dat katholieken beter kunnen rekenen of dat er zoiets als katholieke aardrijkskunde bestaat? Kennelijk biedt het katholiek onderwijs toch iets anders dat de meerwaarde bepaalt. Zou het kunnen zijn

dat mensen een school zoeken die méér in huis heeft dan de strikte overdracht van lesstof?

Over het algemeen kan men zeggen dat ouders en leerlingen op katholieke scholen een open cultuur aantreffen waarin iedere leerling telt, waarin men omziet naar elkaar en bereid is voor de zwakkeren iets extra's te doen, waarin ruimte is voor vergeving, waarin spiritualiteit, gemeenschapszin en het zoeken naar cohesie voelbaar zijn. Hoop wint het van doemdenken, zingeving van cynisme, saamhorigheid van concurrentie. De katholieke school draagt waarden over die helemaal niet zo vanzelfsprekend zijn in een tijd waarin het nodig geacht wordt eelt op je ziel te kweken om staande te blijven. Die waarden zijn niet altijd even makkelijk te benoemen. En wat ze betekenen is niet altijd even makkelijk te bespreken. Toch werken ze overal in door. Ook in de wiskunde- en aardrijkskundelessen. Dat is de sleutel voor het succes van het katholiek onderwijs. De K van kwaliteit en de K van katholiek hebben meer met elkaar van doen dan menigeeen beseft.

De openheid van het katholiek onderwijs en de aantrekkingskracht op niet-katholieken maken dat onze scholen zich al lang niet meer exclusief op het onderwijs aan katholieken richten. Dat ontlokt kritische vragen. Vragen die u, geachte aanwezigen, ook regelmatig gesteld krijgt: "Moet het katholiek onderwijs zich niet exclusief richten op de eigen levensbeschouwelijke groep?", "Wat is er nog katholiek aan een school als een meerderheid van leerlingen helemaal niet katholiek is?" en "Is het katholiek onderwijs niet vooral gericht op het instandhouden van een katholieke zuil?"

Dat lijken op het eerste gezicht logische vragen, maar toch gaan ze voorbij aan de wer-

kelijkheid. De maatschappelijke waarde van godsdienst en levensbeschouwing wordt niet alleen bepaald door de betekenis die individuen daar voor hun privé-leven aan ontleen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het onderzoek *God in Nederland*. De onderzoekers peilden een brede waardering bij de gehele bevolking voor het kerkelijk spreken in tal van maatschappelijke kwesties. De betekenis van geloofstradities gaat veel verder dan alleen het aanbieden van zingeving voor kerkleden. Kerken hebben niet voor niets aan de wieg gestaan van vele vitale maatschappelijke instellingen als ziekenhuizen, woningbouwcorporaties en scholen.

De kerken moeten zich daarvoor niet op de borst kloppen, maar hoeven evenmin hun bijdrage aan de kwaliteit van de samenleving onder stoelen of banken te steken. Kerken willen dienstbaar zijn aan de samenleving. De waarde van het bijzonder onderwijs en van andere organisaties op levensbeschouwelijke grondslag is daarom niet af te rekenen op basis van de 'klanten uit eigen kring'. Bovendien zit niemand erop te wachten dat identiteitsgevoelige organisaties zich voortaan alleen richten op de eigen achterban. Zou het Diakonessenziekenhuis in Utrecht alle niet-christelijke patiënten moeten weren? En moet het televisieprogramma *Ook dat nog!* voortaan alleen voor katholieken worden uitgezonden? Identiteitsgevoelige organisaties laten zich niet opsluiten in het isolement. Zij geloven dat zij ook anderen iets te bieden hebben. En ze geloven dat anderen hun iets te bieden hebben. Daarmee hoeft de eigen identiteit niet aan kracht in te boeten maar kan zij juist meer diepgang krijgen.

Opvoeding en vorming zijn een verantwoordelijkheid van ouders. Dat staat als een paal boven water. Maar ouders kunnen deze verantwoordelijkheid niet alleen uitvoeren.

In opvoeding en vorming worden kinderen van uit de overzichtelijkheid van de eigen omgeving naar een volwassen deelname aan de samenleving geleid. De samenleving spreekt een woord mee in opvoeding en vorming. Maar de samenleving, of de staat als haar vertegenwoordiger, kan niet zelf opvoeding verzorgen. De geschiedenis heeft laten zien hoe ongewenst het is dat een staat als het ware zelf voor de klas staat.

Opvoeding vraagt om een opvoedingsgemeenschap. Zo'n opvoedingsgemeenschap ontstaat als ouders hun pedagogische verantwoordelijkheid samen behartigen in kringen met een verwante gerichtheid, zoals vanuit geloofsgemeenschappen. Vroeger waren die opvoedingsgemeenschappen in ons land gemakkelijk zichtbaar, omdat zij samenvielen met de befaamde zuilen. De sociale factor, het horen bij, was het bindend element. Daarna zijn vooral ideeën en waarden samenbrengend geworden. Het resultaat van deze consultatie laat zien dat men over ideeën en waarden moet communiceren. In dit perspectief kan men grote vragen stellen bij de huidige neiging van de politiek om school, ouders en besturen min of meer tegen elkaar uit te spelen. Ze horen immers op voorhand al bij elkaar in de – misschien te onzichtbaar geworden – opvoedingsgemeenschap die ze vormen.

Het is goed om ons te laten inspireren door de mensen die vroeger de opvoedingsgemeenschap hielpen vormgeven, zoals de zusters Ursulinen met hun inzet voor meisjes uit arme gezinnen, of die van Jean-Baptiste de la Salle en Don Bosco. Onlangs verwees de Congregatie voor de Katholieke Opvoeding naar de heilige Josef van Calasanza, een naam die in onze streken minder bekend is. Deze Spaanse priester werkte aan het eind van de zestiende eeuw in Rome. Hij liet zich raken door de jongens die hij de hele dag bedrijvig door Trastevere zag ren-

nen en schreeuwen. Met flink rennen en fiks schreeuwen alleen was echter hun toekomst nog niet verzekerd. Scholing was nodig, zo zag hij, en zette vervolgens tal van scholen op. De inzet van Josef van Calasanza stelt ons voor de vraag welke jongeren thans het met 'rennen en schreeuwen' denken te redden, en op welke wijze hun 'rennen en schreeuwen' in onze samenleving tot uiting komt.

Kortom: het katholiek onderwijs is een aanbod van een gemeenschap aan de samenleving. Een aanbod van een gemeenschap die mag leven uit de rijke zingevende traditie, aan de Nederlandse samenleving die op zoek is naar een nieuwe balans tussen vrijheid en verantwoordelijkheid, tussen rechten en plichten, tussen mijn en dijn, tussen privé en publiek, tussen zwart en wit, tussen hemel en aarde.

In de consultatie is duidelijk geworden dat het contact met de bronnen van waaruit de katholieke gemeenschap leeft, niet altijd even intens is. Het katholieke onderwijs teert voor een deel op de cultuur die nog maar korte tijd vanzelfsprekend onder katholieken aanwezig zal zijn. Hier ligt, denk ik, een van de grote uitdagingen en opdrachten. Wil het katholiek onderwijs die belangrijke bijdrage blijven leveren aan de humaniteit van onze samenleving, dan zal het contact met de bronnen van het christendom en katholicisme moeten worden versterkt.

Wie kiest voor een katholieke school – als ouder, als leerling of als onderwijsgevende – gaat ook een relatie aan met een grotere mondiale gemeenschap: de rooms-katholieke kerk. In die gemeenschap wordt het geloof in Jezus Christus gevierd, gedeeld en levend gehouden; een mondiale gemeenschap die zich laat voeden door en zich geborgen weet in de heilige Schrift, de sacramenten van de kerk en haar riten. Als de band met deze gemeenschap wegvalt, droogt de bron van de katholieke school op. Dan wordt het goud 'oud goud', dan is de glans eraf.

"We hebben goud in handen", zei de schoolleider mij. Ik blijf het een mooi beeld vinden. Goud is er in vele legeringen en er is geen goud zonder schuim. Goud wordt gelouterd in een smeltkroes. Onze samenleving wordt aan het eind van dit millennium nogal eens vergeleken met een smeltkroes. Het katholiek onderwijs zal *millennium-proof* blijken te zijn als het goud gelouterd tevoorschijn komt.

De docenten onder u weten waarschijnlijk dat goud bijzonder goed warmte en elektriciteit geleidt. Zo wens ik ons het katholiek onderwijs in de komende tijd. Een dynamische omgeving waarin jonge mensen uitgroeien tot dragers van onze Nederlandse samenleving, en zo mogelijk van onze geloofsgemeenschap, samen en vol vuur.

ADRIANUS KARDINAAL SIMONIS